

Kitap Tanıtımı

Bilal Yorulmaz, Sinema ve Din Eğitimi, Dem Yay., İstanbul, Mayıs 2015. (317 s.)

Yrd. Doç. Dr. Halise Kader ZENGİN¹

Kitap bu konuda çalışmalar yapan Bilal Yorulmaz'ın 2010 yılında hazırlamış olduğu aynı başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Akademik camiada doktora tezlerinin kıymeti ayrıca önem arz etmektedir. Son zamanlarda sinema ve din başlığı oldukça popüler durumdadır. En son 2015 yılında gerçekleştirilen Sinema ve Din Sempozyumu bu ilginin bir çıktısı olması açısından önemlidir. Sinemanın eğitim materyali açısından kullanımı yeni bir durum olmamakla birlikte, kendi çalışmalarım dolayısı ile de yakından takip ettiğim üzere, sinema ve geniş anlamda medyanın din eğitimi açısından kullanımı ve sorgulanması son yıllarda artan bir ilgi alanı olmuştur.

Bilal Yorulmaz'ın kitabı dört bölüm ve çok kıymetli tablo ve şekillerin bulunduğu eklerden oluşmaktadır. Yorulmaz, konuyu bizlere sadece Türk sineması, sadece İslam dini eğitimi açısından değerlendirmemiş, Amerikan, İran sinemaları ve diğer dinlerin eğitim materyali olarak kullanımı hakkında da dikkatlerimizi çekmiştir. Sinema izlerken, aslında yaptığımız her etkinlikte olduğu gibi alt okuma, alt metin ve alt görseller ile din eğitimi açısından değerlendirmenin mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca meseleyi sadece teoride bırakmamış, hem yaygın hem örgün din eğitimi açısından konuya değinirken, öğrenciler için kullanılabilecek çok sayıda fikir ve ders malzemesi de sunmuştur. Bu açıdan çalışmanın pratik önemi oldukça da fazladır.

Çalışma, doktora tezinden üretilmesinden de olsa gerek, araştırmanın amaç, sınırlılık, yöntem ve varsayımlarının yer aldığı giriş bölümü ile başlamaktadır. Konu ile ilgili yapılmış çalışmaların da verildiği bu kısım bizi meseleye hazırlamaktadır.

I. Bölüm. Türkiye’de ve Dünya’da Sinema Tarihine Genel Bakış

Bu bölümün ilk başlığı; Amerikan Sinema Tarihi ve 1894 yılında Thomas Alva Edison'un "Kinetoskop" adlı bir cihazı bularak kısa film gösterimi ile başlayan sinemanın doğuşundan ve yükseliş tarihinden bahsedilmektedir. İlk zamanlarda Fransız yapımı filmlerle başlayan serüven 1900'lü yıllarda Amerikan filminin parlamaya başladığı dönemdir. Kitapta Amerikan film yapımı şirketlerine varana kadar detaylı bir tarihi sürece şahit olunmakta aynı zamanda yavaş yavaş konuya ısınılarak, -din- içerikli filmlere de değinilmektedir.

Devam eden süreçte Hollywood filmlerinin dünya piyasasına hakim olma sürecine değinen yazar bu kısımda sinemanın aslında pek çok parametresinin olduğunu da hatırlatmaktadır. Ekonomik, siyasi, eğitim açısından film yapım şirketleri ve filmler din açısından değerlendirilmekte, ayrıca bu parametrelerin de etkisi ile Hollywood'da oto sansürden bahsedilmektedir. Burada din ve kilise etkisinin hissettirdikleriyle baş başa bırakılmaktasınız. Hays yasası maddeleri; özgürlükler ülkesinin geçirmiş olduğu süreç gerçekten çok düşündürücüdür. Özellikle 1948'den sonra terör de sinemaya bir şekilde dâhil olmuştur. 1977'lerden sonra ise modern gişe filmleri dönemine girilmiş günümüzde de bu dönem devam etmektedir.

¹ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, kzengin@divinity.ankara.edu.tr

İran Sinema Tarihi; bu bölümün diğer başlığı ve Amerikan sinemasına göre daha yabancı olduğumuzu düşündüğümüz bir dünya aktarılmaktadır. Devrim öncesi dönem, ilk dönem de denilen, İran sinemasının dayandığı gösteri sanatının tarihçesinden başlatılmakta ve Osmanlı ve İran'ın sinema ile tanışmaları ortak süreçle devam etmektedir. İkinci dönem İran'da İngiliz sömürgeciliği ile mücadele edilen ve petrolün millileştirildiği dönemdir ve yerli sinemada milliyetçilik rüzgârları estirilmiştir. 1960'larda ise, sinemada yeni bir akım başlamış ve toplumsal sorunlara değini önem kazanmıştır. 1979 yılında gerçekleşen Devrimin sonrasındaki dönemde İran sinemasına bakıldığında, özellikle daha önce dinin yasakladığına inanılan sinema bambaşka bir mecraya girmiştir. Dini liderler sinemaya karşı durmamışlar hatta teşvik etmişlerdir. Düşük bütçe ile bile Amerikan sinemasına rakip olacak seviyeye gelmiştir. Tek farkla, şiddet ve cinselliğe karşı duruş sergilemişlerdir. Daha sonra, dönemlerin dini liderlerinin de etkisi ile İran'da dini sinema arayışına şahit olunmaktadır.

Türk Sinema Tarihi, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki alt ana başlıkta ele alınmış ve oldukça detaya inilmiştir. 1894'te keşfedilen kinetostopun aynı yıl İstanbul'a getirildiğinden bahisle Osmanlı sinema tarihi başlatılmıştır. Daha sonraki süreçte resmi makamların 'ilmin yayılmasında insanlık için önemli bir araç' olarak yaptıkları niteleme Osmanlı'da sinemaya bakışı etkileyen önemli bir unsur olmuştur. İlk başlarda yabancılar Osmanlı topraklarında film ve belgesel çekmişlerdir. İlk Türk filmi, tartışmalı olmakla birlikte; 1914 yapımı Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı başlıklı belgeseldir. 1914'de ilk sinema gazete ve dergileri yayımlanmaya başlamış olması dikkat çekicidir.

Cumhuriyet dönemi sinema tarihi; tiyatrocuların hâkim oldu dönemle başlatılmaktadır. Muhsin Ertuğrul her anlamda bir dönüm noktası olmuştur ki çalışmada çok geniş yer verilmesinin haklı sebebi olsa gerektir. Tiyatrodan sinemaya geçiş dönemi 1939'dan 1950'ye kadar ki döneme tekabül etmektedir. Olumsuz dindar film örnekleri dikkat çekicidir. Adnan Menderes'le başlayan dönem Türk sinemasının çocukluk döneminin de başladığı döneme tekabül etmektedir. Yeşilçam sineması ile Türk sineması şahlanmıştır. 1917-47 arasında sekiz film çekilirken, 1956'ya gelindiğinde 359 filme imza atılmıştır. 1957'den sonra ise yıllık film sayısı önce 100'den 150'ye, daha sonra 200'e yükselmiştir. 1960 askeri darbesi sonrasında, Türkiye'de her alandaki değişim sinemaya da yansımış, toplumsal sorunlara ağırlık verilmiştir. Toplumsal Gerçekçi akımdan sonra, Türk sinemasına hâkim olan akım Ulusal Sinema akımı olmuş ve batıyı red ana unsur olmuştur. 1960'lı yıllar ekonomik krizin yaşandığı dönem ve Türk sinemasında erotizme yer verildiği dönem olmakla birlikte, 70'lerde seks filmleri furyası ortaya çıkmış ve Türk sinemasının çehresini değiştirmiştir. Aynı dönemde aileleri sinemaya çekmek gayesi ile Hazretli filmler furyası da ortaya çıkmış ve daha çok peygamberler ve mübarek zatların hayatları filmlere konu olarak seçilmiştir. 70'lerin bir diğer akımı da milli sinema akımıdır. Son dönem Türk sinemasına bakıldığında, başlangıçtan beri pek de dini kaygı taşınmamasına rağmen, din motifli korku filmlerinin sayısı artmış, amacı ne olursa olsun, din konusunda daha titiz davranıldığı yönünde bir tespit yapılmıştır yazar tarafından.

II. Bölüm. Bir Eğitim Aracı Olarak Sinemanın Gücü ve Bazı Film Türlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi

Bir Eğitim Aracı Olarak Sinemanın Gücü, bu bölümün ilk başlığı olup, sinemanın insan ve toplum üzerindeki gücünden bahsedilmektedir. İnsan psikolojisi üzerindeki etkisi Hz. Peygamberin bir hadisine yorum ile sinemada sihir olduğu vurgusu ile açıklanmaya çalışılmış

ve bu bölümde İslam tarihinden notlar düşülerek devam edilmiş ve filmlerden örnekler verilerek sinema ve psikoloji karşılaştırılmıştır. Sinemanın toplum üzerinde de etkisi ise gerçekliği çok etkili sunması üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Kütüphaneye üye sayıları, gazete tiraj sayıları ile film izleyenlerin sayıları karşılaştırılmıştır. Doğru parametreler olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte, internet kullanımının artması ile sinemaya gitmeden de film izlenme sayısındaki artış oldukça dikkat çekicidir. Özellikle film karakterlerinin bebelere isim olması açısından verilen tablo bu açıdan farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu bölümün diğer başlığı ise; Bazı Film Türlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi olup bu kısımda, din eğitimine elverişlilik açısından animasyon, belgesel, komedi, fantastik, tarihi ve korku film türleri ele alınmıştır. Animasyon filmleri, 1927’de ders materyali olarak üretilen animasyonlarla başlamış sayılabilir. Diğer derslerde olduğu gibi DKAB (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) derslerinin öğretiminde de etkili bir araçtır animasyon filmleri. Belgesel filmler ise daha çok yaratıcının büyüklüğünü anlatmak için kâinattan manzaraları içermesi açısından kullanılmaktadır din eğitiminde. Tarihi filmler Hz. Peygamberin, diğer peygamberlerin ve tarihi karakterlerin hayatlarının din eğitiminde kullanımınıdır. Komedi filmlere bakıldığında, Türkiye’de olumsuz dini öğelerin kullanımı bu türün din eğitiminde kullanılamayacağı anlamına gelmez tespiti yine yazarı öne çıkarmaktadır. Son zamanlarda çekilen komedi filmlerinin alt okumalarından din eğitimi motiflerine örnekler verilmektedir. Yazara göre, fantastik filmler, çocukların psikolojisi göz önünde bulundurularak hazırlanırsa din eğitiminde kullanımı uygun olacaktır. Korku filmleri ise, olumsuz dini motiflerin kullanıldığı filmler arasında yer almıştır ülkemizde. Ancak bu durum değiştirilerek, ümit ve korkunun beraberliğinin işlendiği filmler din eğitiminde kullanılabilir.

III. Bölüm. Bir Din Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Yaygın Din Eğitiminde Kullanımı

Yazarın da aynen ifade ettiği üzere: bu bölümde: “Sinema, kitlelere kolayca ulaşması, toplumda yavaş ama kalıcı etkiler bırakması ve insanlarda davranış değişiklikleri meydana getirmesi bakımından etkili bir yaygın eğitimi aracıdır. Bu güçlü eğitim aracı, yaygın din eğitiminde olumlu ve olumsuz yönde kullanılmaktadır. Bu eğitimin mekânı ise yaygın din eğitimi kurumları değil, sinema salonları ve TV ekranının ışıttığı odalardır. Bu mekânlarda dine dair –çoğu kez olumsuz- binlerce mesaj kitlelere aktarılmaktadır. Bu bölümde filmlerin ne şekilde olumsuz mesajlar verdiği ve hangi yollarla olumlu yönde kullanılabileceği incelenecektir.”

İlk başlık, Din Eğitimine Yardımcı Bir Araç Olarak Sinema olup, irşad filmleri, tebliğ filmleri çeşitli kategorilere ayrılarak, örnekler verilmiştir. Film çözümlenmeleri oldukça sistematik olup, bu alanda çalışanlara örnek teşkil etmektedir.

Din Eğitimini Engelleyen Bir Araç Olarak Sinema, diğer başlıktır. Dindarları, dini kavramları ve dini değerleri küçük düşüren ve kötü gösteren filmler, dini çağrışımını hedef alan filmler, dini konularda yanlış bilgilere yer veren filmler, sahne aralarında olumsuz mesajlar veren filmler, bilinçaltına yönelik mesajlar veren filmler, İslam’ı ve Müslümanları terörle ilişkilendiren filmler, hem teknik olarak hem de örnekler üzerinden alt metin okuma yöntemi ile aktarılmıştır. Film sahnelerinden verilen resimler ve oluşturulan tablolar oldukça dikkat çekicidir.

IV. Bölüm. Bir Din Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Örgün Din Eğitiminde Kullanımı

Eğitsel Filmlerin Gelişimine Kronolojik Bir Bakış başlığında, 1908’de Edison’la başlayan tarihi süreç ele alınmaktadır. Ülkemizde filmlerin eğitimde kullanımı ile ilgili bahsi geçen ilk isim: Kazım Karabekir Paşa’dır. Endi zamanında hayata geçirilememiş projeleri ancak daha sonra çok sayıda çalışmaya ışık olmuştur.

Bir diğer başlık, Örgün Din Eğitiminde Film Kullanımının Faydaları olup, bu bölümde, psikolojik, eğitsel, dini açıdan faydalar maddeler halinde sunulmuştur.

Örgün Din Eğitiminde Film Kullanımının Sınırlılıkları ve Muhtemel Sakıncaları başlığında ise, bir önceki bölümdeki faydaları sağlayabilmek için mevcut aksaklıkların giderilmesi gerektiği ortaya çıkarılmakta, yöntemsiz film kullanımının yarardan çok zararının olabileceği sonucuna varılmaktadır.

Örgün Din Eğitiminde (Özellikle DKAB Derslerinde) Film Kullanırken Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler başlığı ise oldukça pratik faydalar sunmaktadır.

Son başlık olan, Örgün Din Eğitiminde Film Kullanırken Yapılabilecek Etkinlikler’de bu işi yapacak olanlara örnek pratikler önerilmektedir ki bunlar arasında, çalışma kağıtları, tartışma, not tutma, empati kurma, karakter tahlili, film karşılaştırılması, film-kitap/konu karşılaştırılması görüntü tanımlama etkinliği, hikaye tanımlama, drama, film köşesi oluşturma vd. yer almaktadır. Yazar son olarak DKAB derslerinde kullanılacak filmlere de örnekler vererek bu çalışmanın pratik faydasını en yüksek seviyeye çıkarmıştır.

Son zamanlarda artan ilgi ile birlikte, eğitimin materyal çeşitliliğine katkı sağlayan sinema-film dünyasını din eğitimi açısından değerlendiren yazar, teoride kalmayıp film örnekleri ve ders araçları sunmuş olması açısından takdire şayandır. Ancak filmlerde alt metin okunması yaparken, bazen komplo teorileri üretecek kadar ileri gidilebilmekte, olumsuz sonuçlara yol açılabilmektedir. Bu anlamda film çözümlenmeleri ile ilgili daha net yöntem önerilerinin ortaya konulması gereği önemlidir.